

լսէ, ան անիրաւին խօսքին չեմ կրնար դիմանալ կ'ըսէ : Բարեկամէն լսէ, թըշնամիս ըլլար՝ կը համբերէի կ'ըսէ, բայց բարեկամ մարդէ քաշել չեմ կրնար : Ս'երջապէս ամէն պարագայ իր անհամբերութեանը պատճառանք կ'ընէ . մեծ համբերութիւն ըրած կը սեպէ, երբոր գլուխը շարժելով՝ համբերութիւն կ'ըսէ . չմտածեր որ ան խօսքն ալ անհամբերութիւն մըն է . համբերութիւն ընել ուզողը, ատ խօսքը բերնէն չի հաներ . ուրեմն համբերութիւնն ալ իր բերանը անհամբերութիւն կը նշանակէ :

Եւ սիրելի բնութիւն է անոնցը, որ իբր թէ իրենց ախորժածը ամենեւին ուրիշի ախորժածը ըլլար՝ ամէն բանի սիրով զիրենք կը յարմարցնեն : Եւսօր սեղանը քիչ մը ուշացեր է, կերակուրը պատրաստ չէ եղեր . ինչ կ'ըլլայ, աշխարհք չի փլիւր անով . բայց անհամբերը կը սկսի նեղասրտիլ, կերակուրը լեղի կը դառնայ՝ իրեն ալ, սեղանակիցներուն ալ : Եւրծես որ իր ժամացոյցն ալ միշտ առաջ կ'երթայ, իր կէսօրը, իր իրիկունը աւելի կանուխ կու գայ, ամէն բան իրեն ուշ կ'երևնայ : Օրօսանքի մը պիտոր երթըցուի, կամ նաւա կը կամ ուրիշ պէտք եղած բան մը առնին չէ պատրաստուեր, քիչ մը ուշացեր է եղեր, զօսանքը զօսանք չըլլար իրեն ալ՝ բոլոր տնեցոյ ալ, համը հոտը կ'երթայ, ինչու՞ պարոնք քիթը կը կախէ : Եւրծք մը կ'ընես, անհամբեր մարդը գլխուդ վերեւ կ'անցնի, հանգիստ չի թողուր, շուտ ըրէ կ'ըսէ, ատենը կ'անցնի, ես բան գործք ունիմ, ծերու պէս, կրեայի պէս կը շարժիս . վերջապէս այնչափ բան կ'ըսէ, որ ըրածդ կը շփոթես, պէտք կ'ըլլայ որ նորէն սկսիս : Եւսօք մը սկսիս, ես իմացայ ըսելիքդ, աս կամ ան պիտոր ըլլայ կ'ըսէ, ու խօսքդ կը կտրէ . չէ թէ միայն ըսելիքդ չի գիտնար, այլ և ըսածդ չի հասկընար : Ս'ատմութիւն մը կը սկսիս պատմելու, որուն համը անկարծելի լմննալու վըրայ է, անհամբեր մարդը, սա վերջի համով կտորը՝ ասանկ կամ անանկ ընելը

պատմէ ըսելով՝ պատմութեան համը հոտը կը տանի :

Եւ համբերութիւնը պըշտըկուող հիւանդութիւններու կը նմանի . տան մը մէջ մէկ անհամբեր անձ մը ուրիշներուն համբերութիւնն ալ կը քիչցնէ . ինքն ալ կը նեղի, ուրիշներուն ալ նեղութիւն կու տայ, ու կը ստուգէ ան առածը որ կ'ըսէ թէ՛ մեծ նեղութիւն է նեղութեան համբերել չի կրնալը :

*

Հանդէս հարցադնոթեան ուսմանց Ս'իւթեարեան դպրոցին 'ի Բերա Երասմուսեան պօլսի :

Ս'ԻԹԱՐԵԱՆ Ս'ԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ գլխաւոր նպատակն ալ է տղոց դաստիարակութիւնը, որուն միշտ հոգ տարած է իր հիմնադրութենէն 'ի վեր, և ուր որ ինքն հաստատուած է՝ հոն դպրոց ալ ուզեր է հաստատել ազգային կրթութեան՝ քրիստոնէական գիտութեան և արտաքին ուսմանց : Եւս դպրոցներէն մէկն ալ է Ս. Ս'իւթա Բերա արուարձանին մէջ ի հաստատուած Ս'իւթարեան դպրոցը, ուր իր ուսանողաց հրապարակաւ հարցաքնութիւն կատարեց անցեալ ապրիլի սկիզբները, մեծ հանդիսով՝ որ իրեն պատիւ և ազգին ուրախութիւն բերաւ . և հարկադրեց օրագիրս որ հանդիսին յիշատակին հետ հաջակէ ազնիւ հանդիսականաց մարդասէր և զուարթացեալութիւնը, որ ինչպէս հրաւիրողացն՝ ասանկ ալ իրենց հոգեկից եղբարց՝ որ այս տողերս կը գրեն՝ ուրախութեան և շնորհակալութեան առիթ կը ճանչցուի : Ս'ան զի յայտնի կրնանք ըսել թէ հանդէսը մեծ և սիրելի ընողը հանդիսականաց միաբան գեղեցիկ ժողովն էր . մանր տղայոց առաջին անգամ իրենց նախակրթական գիտութեանց փորձը՝ ըստ ինքեան չունէր արժանաւոր հրապոյրք մը այնքան մեծարու ժողովքի . բայց այնչափ ազնուամիտ և բարեխնդիր անձանց այնպէս յօժարամիտ ժողովուրդն պատ

Ճառներն էին այն տղայոց քաջալերը տալն՝ որ ազգերնուս ակներե և զգալի յոյսն են, մեր յաջորդներն են, մեր ցանկացած այսօրուրնէս աղէկ վաղիւներն են, այն քաջալերքն՝ որ ոչ միայն տղայոց, այլ և անոնց վրայ աշխատողաց՝ նաև բոլոր ազգին յորդոր են. այն եռանդն ազգասիրութե և յառաջադիմութեան՝ որ թէ այսպէս թէ այնպէս՝ հիմայ ազգերնուս բոլոր դասերուն և կարգերուն մէջ ալ կ'երևայ. և մանաւանդ այն Վ. Պօլսեցոյ յատուկ բարեսիրութիւնն, (որ կը ջանայ միշտ միաբանիլ սիրով 'ի բարին), ասոնք էին որ ժողուեցին յօժարութեամբ և մարդասիրաբար դպրատան մեծ սրահին մէջ հարկերաւոր բազմական, որոնց պարագլուխ էին եկեղեցական և քաղաքական գլուխներ՝ մէկն անձին իսկ ներկայութեամբն, որ է Վերապատիւ Բագապետ Սէլվեան վարդապետն, մէկան՝ Բրհապատիւ Հասունեան՝ Երիտասարդ Բրքեպիսկոպոսն, որ հիւանդութե պատճառաւ արգիլուած ըլլալով՝ իր փոխանորդովը, այն է մեծապատիւ Վեր. Յովսէփ Սարգսպետ Հաճիգաւիթեան, որուն հետ էր իր եպիսկոպոսակիցն ալ Վեր. Բնտոն Սարգսպետ Ը իմանեան, և Վեր. Յարութիւն Բրքեպիսկոպոսն, հանդերձ բազմութեամբ յարգոյ Սարգսպետաց թէ յաշխարհական ուխտէն և թէ 'ի կրօնաւորական միաբանութեանց։ Եկեղեցական դասին նման պատկառելի էր ազգերնուս նուազութեան ատեն մնացած իշխանափայլ ամիրայից և պարոնայց խումբ մը, որոնք բարի նախանձով իրենց զբաղմունքն և դիւրութիւնն թողած՝ հեռու արուարձաններէ եկեր էին. որոնց հետ ներկայ գտնուեցան վսեմափայլ Տիւղեան Սիւրբան Չէլէպին և Եգիպտոսէն նոր հիւր եկած՝ այն աշխարհքին արաաքին տեսչութեան երբեմն առաջին պաշտօնեայ ազնուափայլ Բրթին Պէյին որդիքն, և իր հօրեղբորորդի բժշկապետ բազմահմուտ Պէտան Պէյն։

Երկու և կէս ժամ տեւեց այս միութեամբական հանդէսն, ուր նախ դպրոցին

տեսուչն ատենաբանութեամբ իմացուց ժողովականաց ազգերնուս հիմակուան ուսումնասիրութեան ջանքն, և Սիւթարեան դպրոցին նպատակը և անոր ուսմանց կարգը և հարցաքննելու նիւթերն. — ուր դեռավարժ տղայք սրտատրոփ՝ հանդէս ելլալով կը ցուցնէին բազմութեան իրենց տարեկան աշխատանքը, միանգամայն և քաջութիւնը, քրիստոնէական, պատմական, աշխարհագրական, թուաբանական ուսմանց մէջ, և հայկական ու գաղղիական լեզուներուն սկզբանց, և շարադրութեան և գրութեանց. — ուր պար մը սրբազան անձանց ձայնով և անձայն մաղթանօք կ'օրհնէին ազգին լաւութեան սերմանքն. — ուր իշխանաշուք պարոնայք՝ իրենց քաջալերական նայուածքովքն և խօսիւք պարիսպ կը բողբոջէին ազգին յառաջադիմութեանը. — ուր ծնողաց և ազգականաց սիրտն ալ իրենց սիրասուն զաւակացն հետ թընդալով՝ քաղցր աչաց սրբներով կը զըրզուէին անոնց աշխոյժը և համարձակութիւնը, և սուր աչքով կը դիտէին շրթունքներնուն շարժումնքը. — ուր ուսումնասիր ունկնդիրք վկայ հարցաքննութեանն՝ գոհ կ'ըլլային անոնց ջանից, — և ազնիւ ձեռքեր մրցանակներով կը զօրացնէին զնոյն. հանդիսականք ալ ուրախ կ'ըլլային տեսածներնուն վրայ. — ուր և ինքն ազգերնուս յետին հոգեշունչ հայրն և լուսանորոգն Սիւթար իր վսեմակերպ արձանովն՝ հանդիսին գլուխը բռնած, և հոն եկած աննախանձ աչաց ցուցանելով իր ըսյն ճակտին վրայ ազգին օգտին համար ԾՅ տարի եռացուցած արեան քրտինքն, անմահական ժպիտ մը արձակելով իր քրտնածին որդւոց այս նուազ աշխատանքին վրայ ալ և այն աշխատանքը մեծարող ազնիւ հանդիսակալնաց վրայ, իր մեծ հոգւոյն կրկին շունչը՝ զատուածասիրութեան և իմաստութեան՝ շնչելով յօժարընդունակ սրտից և աչաց մէջ, մէկ գեղեցիկ օրիկ մ'ալ կը նշանակէր 'ի պարծանս ազգիս հայոց։ Ս, Իրաւի գեղեցիկ և պայծառ օրեր

ալ պատրաստուած են անոր, երբ այսպէս ամէն դիէ իրար խառնած բարեսիրաբար գան բոլորուն քահանայական և քաղաքական ճառագայթք անոր արշալոյսը պայծառացընելու :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Լճային քաղաքութեան սիւնա-որոտութեանը և յառաջանալու պարտութեանը :

Լճային քաղաք : — Տպագրութեան օգտակար արուեստը մեր ազգին մէջ ծաւալող գլխաւոր բարեխնդիր անձանց մէկն եղաւ Փիլիպպոսի յաջորդ Յուդայեցի (Յակովբ կաթողիկոսը, որ իրեն նախորդին նօտարը Նարեցի Սատթէոս սարկաւազը յամի 1636 արեւմուտք ղըրկեց, այն օգտակար արուեստին ետեւէ ըլլալով : Սատթէոս Օմիւռնիայէն Սեւեռիկ անցնելով միտքը դրեր էր թէ հոն կարենայ գտնել պէտք եղած գործաւորքը, և իր փափաքին հասնիլ . բայց ունեցած յուսոյն փճանալովը հարկ եղաւ որ հռովմ անցնի . և հոն երբոր բանը յաջողելու վրայ էր, հռովմայ մէջ գտնուող ազգայինք իրեն դէմ ելան , զանազան պատճառներով , և իր օգտակար փափաքը ընդունայնացուցին .

« Ըբբ հախառախաւերի և Բարիապեացի , ինչպէս կ'ըսէ Նարեցին Յիսուս որդի գրոց պատմական յիշատակարանին մէջ , զգուցին զմեծամեծս և զժողովս , առ ի խափանել զայս գործ . որ և եղևն իսկ » : Սատթէոսի սիրտը կոտրած՝ հոլանտացւոց Լմդերտամ քաղաքը անցաւ , և հոն ճարտար արուեստաւոր մը գտնելով իրեք տեսակ գիր փորել տուաւ իր քովը եղած օրինակներուն համեմատ , զորն որ Սովսէս անուանով ըստուանապետ մը իրեն տուեր էր , որ կ'երևնայ թէ սիւնեցի Սովսէս կաթող

ղիկոսն ըլլայ : Նախուցը առաւելու թեան համար կրած վշտերուն վրայ՝ Նարեցին ուրիշ աւելի դառն նեղութիւններ ալ ունեցաւ իրեն բարենպաստի ջանիցը դէմ կեցողներէն , որոնք այլ և այլ զըպարտութեամբ՝ բարերարաց կամաւոր տուրքն ալ խափանել կը ջանային . Սատթէոս անոնց ամենուն դէմ դնելով , մասնաւոր տպարան բացաւ ու Յիսուս որդի տպագրել սկսաւ պատկերազարդ և ըստ կարի վայելուչ . բայց երբոր տպագրութիւնը 38երորդ թերթին էր հասեր , մահուան անկողին իյնելով վախճանեցաւ , ու այն պատճառաւ սկսած գործը անկատար ու պարտքերը մնացին :

Լճային տեղերը Սիւան վարդապետին Լէտիս եղբայրը Լմդերտամ եկած էր վաճառականութեան պատճառաւ , ու Նարեցւոյն քաջած նեղութիւնները տեսնելով ինքնայօժար իրեն օգնական և ծախուցը ձեռնտու եղեր էր . ուստի Սատթէոսի մեռնելէն ետքը ամէն բան անոր գլուխը մնաց . բայց վաճառականութեան ու տպագրապետութեան արուեստին մէջ մեծ տարբերութիւն ըլլալով , խեղճն ինչ ընելիքը չէր գիտեր : Իր շփոթութիւնը լաւ կ'ըլլայ որ բուն իր խօսքերովը լսենք՝ . . . « Երբ ժամոր մեռաւ , (Ծարեցի Մարիէտը) ես իբրեւ որք մնացի Լմդերտամ . վասն այն որ սրբազրող ոչ գոյր . բայց միայն ես էի կարդացող , որ չէի խիստ հմուտ . ժամանակ մի տարակուսեալ և պարապ մնացի . . . սկսայ մնացեալ ժող տետրն տպագրեցի . . . Լյսպէս սրբազրեցի . օրինակն եղի մի կողմն . մի կու նայէի օրինակն , մի ի տպագրածն . յորժամ որ սխալ լինէր , ուղղէի . այսպէս սրբազրեցի մնացած չորեքտասան տետրն , ուսայ զսրբազրեւն . . . վասն որոյ աշխատանք ունիմ ի վերայ այս գործքիս , թէ այլ օգնութեամբ . . . և ուխտադիր եղեր եմ որ մինչ ի մահս . . . պիտի որ աշխատիմ վասն սուրբ Լմդերտամ , որ ես պատճառ եղայ որ տպագրութեանն արհեստ , որ Սատթէոսն այն երբ մեռաւ՝ թէ որ ես չէի ո՞վ պիտի տիրէր ի վերայ քերիս .